

Vláda Petra Fialy selhává v implementaci protikorupčních opatření, vinu nese hlavně ODS

17.12.2024 - | Transparency International ČR

Posledních dvanáct měsíců v oblasti korupční problematiky přineslo v Česku celou řadu důležitých milníků. Skupina států proti korupci (GRECO) představila v březnu výroční report.

Ten je k ČR kritický, protože Česko podceňuje nepotismus a kontrolu integrity osob ve vrcholných výkonných funkcích, státní správě a v neposlední řadě také orgánů činných v trestním řízení.

Nepotismus vychází z latinského slova „nepos“, které znamená synovec. Obecně tak označuje systém obsazování funkcí, v němž jsou preferováni příbuzní, respektive přátelé či mimo jiné další obchodně spřízněné osoby, a to na úkor obvykle lépe kvalifikovaných kandidátů. K nepotismu může docházet na státní úrovni – obsazování politických funkcí a právnických osob zřizovaných státem jako třeba státních podniků a orgánů s nimi spojených například dozorcích rad, ale i v organizacích, institucích a soukromých firmách.

V červenci pak navázala Evropská komise svou zprávou o stavu právního státu v České republice. V oblasti protikorupčního rámce, jedné ze čtyř oblastí, na které se zpráva soustřeďuje, však naše země zaostává. Česku nadále chybí dlouhodobá vize, která by strategicky omezovala korupci.

„Občanští demokraté nemají omezování korupce v DNA. Naopak se veškerá legislativní opatření snaží podkopávat a vykostit. Vlastní kauzy bagatelizují a vyhýbají se zodpovědnosti. Slibovaná ‚změna‘ v aktivním řešení korupce se současnou vládou nepřišla a nepříjde. Premiér Fiala a jeho vládní koalice tak v této oblasti selhávají,“ hodnotí výkonný ředitel TI David Kotora.

„Petr Fiala sám sebe staví do modelové role politika s vysokou politickou kulturou. Realita je ale taková, že mimo jiné toleruje a kryje závažné prohřešky ministra spravedlnosti Pavla Blažka (ODS). Nad to nechává vlastní poslance prosazovat zákony, které jdou proti veřejnému zájmu a nahrávají soukromým mocenským zájmům. Nabízí se otázka, kdo doopravdy řídí ODS a vládu samotnou,“ uzavírá.

Protikorupční legislativa je pro zákonodárce jen nutné zlo

Proděravěná regulace lobbingu

Klíčovým legislativním návrhem, který má vnést světlo do zákulisí příprav právních předpisů a rozhodovacích procesů při schvalování nových zákonů je zákon o regulaci lobbování. Předpis, který aktuálně prochází schvalováním Poslaneckou sněmovnou, na svůj vznik čekal bezmála patnáct let a rozhodně se tak nyní nestalo díky vlastní iniciativě Fialovy vlády.

Naopak, vláda v čele s ministrem spravedlnosti Pavlem Blažkem (ODS) a šéfem poslaneckého klubu ODS Markem Bendou dělá vše proto, aby přijetím zákona pouze formálně splnila požadavek Evropské komise na existenci pravidel lobbingu, které je podmínkou pro další čerpání stovek miliard korun z Národního plánu obnovy (NPO).

Část změn k zákonu o lobbingu pochází od zájmových organizací. Například u návrhu, který předkládá Eva Decroix, je v metadatech uvedena jako autorka manažerka z telekomunikační společnosti CETIN. „Vůbec mě netrápí, kdo napsal první čárky,“ říká poslankyně. <https://t.co/01FvdrH9QO>

— iROZHLAS.cz (@iROZHLAScz) December 16, 2024

Zároveň ODS usiluje o to, co nejvíce nový legislativní rámec pro tuto činnost oslabit, vyprázdnit protikorupční ustanovení a neumožnit efektivní vymáhání pravidel v praxi.

„Děravý zákon o regulaci lobbování nepovede ke zvýšení transparentnosti legislativního procesu, natož ke zvýšení reputace lobbistů, kteří dělají svou práci poctivě a čistě. Silná slova o tom, jak zákon zničí všechny politiky, nejsou na místě,“ varuje Monika Krejčí, expertka TI na oblast lobbingu.

Příklady desítek zemí po celém světě, které lobbing regulují prokazují opak – politici v nich nadále fungují a nadto s vyšší mírou transparentnosti, veřejné kontroly a ve výsledku důvěry občanů ve stát.

Nedokonalé řešení střetu zájmů

Jedním z velkých slibů ODS, TOP 09, KDU-ČSL, STAN a Pirátů před sněmovními volbami 2021 a také po nich bylo upravení zákona o střetu zájmů tak, aby jej nebylo možné nadále snadno obcházet. K čemuž částečně nakonec došlo, ale nepříliš vhodnou formou.

Bývalá vládní pětikoalice prohrála v prosinci u Ústavního soudu s hnutím ANO spor o jejich legislativní přílepek k zákonu o sdružování v politických stranách a hnutích týkající se střetu zájmů v oblasti médií a dotací.

TI tento postup již v době přijímání předpisu ve svých vyjádřeních kritizovala, protože z našeho pohledu nejčistší cestou byla novelizace zákona o střetu zájmů řádným legislativním procesem. Tehdejší pětikoalice se ale bála opozičních obstrukcí ve Sněmovně, což se jí teď vymstilo.

„Je třeba dodat, že se Ústavní soud zabýval pouze legislativním procesem, ne samotným zněním zákona a vůbec nezkoumal střet zájmů Andreje Babiše (ANO). Na tom se nic nemění a stále platí, že Babiš roky lhal veřejnosti o tom, že ve střetu není,“ vysvětluje David Kotora.

Jakmile rozhodnutí Ústavního soudu bude vyhlášeno ve sbírce zákonů, oživne tak stará úprava, pro poslance Babiše se ovšem věcně nic nemění. Mění se některé procesní záležitosti, které by tak vláda měla opětovně upravit.

Nad to ve Sněmovně naráží na odpor vládní koalice další klíčové téma týkající se střetu zájmů u veřejných zakázek. Jedná se o potřebnou novelu § 4b zákona o střetu zájmů, jehož mezer využíval holding Agrofert při získávání veřejných zakázek, když byl premiérem Andrej Babiš.

„Už roky je zřejmé, že zákon o střetu zájmů obsahuje mezery, které umožňují jeho obcházení členy vlády ve střetu zájmů. Potřebná novela není komplikovaná, je už dávno napsaná a na zvoleném řešení panuje odborná shoda. Vláda Petra Fialy měla už dávno prosadit komplexní novelu, kterou slíbila. Místo toho se ve Sněmovně bojuje o to, jestli se

podari prosadit drobné pozměňovací návrhy Pirátů, a to nejen navzdory hnutí ANO, ale i dalších vládních stran,” objasňuje Jan Dupák, vedoucí právník TI.

Zakázky malého rozsahu v korupčním riziku

Ve Sněmovně také probíhá jednání ohledně veřejných zakázek malého rozsahu. Poslanci budou v klíčovém třetím čtení rozhodovat o zvýšení limitů pro veřejné zakázky malého rozsahu.

Malých zakázek, které není ze zákona nutné soutěžit a jimiž se nemůže zabývat dohledový úřad, významně přibude a bez současného zvýšení transparentnosti malých zakázek se rozšíří pole působnosti pro ty, kdo mají nekalé úmysly. TI varovala před přijetím této korupčnější rizikové legislativy.

„S podezřením na nekalosti u malých zakázek se v TI setkáváme snad každý týden. Bohužel musíme odpovídat, že nad tím nikdo dohled nevykonává, spáchání trestného činu většinou prokázat nejde a vše závisí na tom, jestli někdo bude vymáhat politickou odpovědnost,” doplňuje Jan Dupák.

Reforma ÚOHS v ohrožení

Vládní kabinet Petra Fialy se v rámci programového prohlášení zavázal k přípravě reformy Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS), a to pod vedením Ministerstva pro místní rozvoj (MMR), které ji letos v březnu představilo v čele s teď již bývalým vicepremiérem Ivanem Bartošem (Piráti).

Reforma se zaměřujeme zejména na dlouhodobě doporučované odstranění nadměrné koncentrace pravomocí předsedy ÚOHS i zjednodušení rozhodovacích procesů, aby se omezil prostor pro nekalé praktiky v rámci státních investic.

Pokud reforma i přes avizovanou podporu nového ministra pro místní rozvoj Petra Kulhánka (nestraník za STAN) neprojde, riskujeme nadále nedostatečnou a neférovou kontrolu veřejných zakázek za stovky miliard korun.

Antimonopolní úřad je totiž klíčovou státní institucí a měl by být garantem férového dohledu nad hospodářskou soutěží a zadáváním veřejných zakázek v Česku. Jen u zakázek ÚOHS dohlíží nad více než 400 miliardami korun ročně.

ÚOHS od roku 2020 vede předseda Petr Mlsna. Ten při svém nástupu slíbil řadu změn. Kromě drobných úprav ale důvěru v úřad neposiluje. Dlouhodobě brání debatám o nutné reformě svých pravomocí a udržuje nevhodné společenské kontakty s těmi, které by měl kontrolovat.

„V čele dohledové instituce, jakou bezesporu ÚOHS je, musí být silná osobnost, která odolá a nepodlehne mocenským a vlivovým skupinám z řad soukromé sféry a zejména politiky. Předseda úřadu musí disponovat vysokou integritou a být plně v souladu s posláním tohoto klíčového úřadu jak v profesním, tak i soukromém životě,” říká právník a člen správní rady TI Petr Leyer.

Petr Mlsna mimo jiné v létě ukázal, že neváhá skrze ÚOHS veřejně hájit rizikové vazby. V tomto konkrétním případě se jedná o Michala Petříka, který s ÚOHS spolupracoval, ale zároveň figuruje jako obžalovaný ve vedlejší větvi kauzy ROP Severozápad. V minulém týdnu si Petřík vyslechl pětiletý nepravomocný rozsudek za manipulace s dotacemi.

Plusy a mínusy ochrany oznamovatelů

V srpnu tohoto roku také uběhl první rok od nabytí účinnosti zákona o ochraně oznamovatelů, který přijala v roce 2023 vláda Petra Fialy.

Jedná se o jednu z nejdůležitějších protikorupčních legislativ, která přinesla zásadní posun v nastavení procesů oznamování protiprávního jednání na pracovištích jako významné opatření pro odhalování korupce a mnoha jiných nekalých jednání, třeba i v oblasti životního prostředí, bezpečnosti nebo zdraví.

Ani této regulaci se ale nevyhnulo několik kompromisů, které úpravu oslabily. Konečná verze zákonů sice neobsahuje zásadní díry, které by byly v rozporu se směrnicí, v některých ohledech ale úprava nenabrala tu podobu, která by zajistila komplexní a funkční ochranu oznamovatelů, což se ukazuje i v některých prvních případech oznamovatelů, jejichž případy se dostávají k soudům.

„V praxi se již děje, že osoba už trpí odvetnými opatřeními na pracovišti, vnitřní oznamovací systém nezafungoval, ale oznamovatel neví, zda má cenu se bránit soudně. Pokud by oznamovatel věc neposoudil správně, vystavuje se riziku, že s jeho oznámením nebude nakládáno podle zákona, např. tedy že se nebudou aplikovat přísná pravidla ohledně důvěrnosti oznámení,“ upozorňuje Jan Dupák.

Kauzy narušující důvěru veřejnosti v politiku a férový dohled

Blažkovo podkopávání právního státu

Ministr spravedlnosti Pavel Blažek (ODS) přitvrdil ve své kritice směřující na média a vybrané státní zástupce. Častým terčem jeho oficiálních vyjádření na sociální síti X jsou právě novináři, kteří mimo jiné informují o kauze týkající se kupčení s městskými byty v Brně.

Dle médií v ní figurují nejen Blažkovi blízcí spolupracovníci a spolustraníci, ale také sám ministr spravedlnosti jako prověřovaný. Ministr sám se nachází ve střetu zájmů, protože se v rámci své exekutivní pozice neváhá vměšovat do vyšetřování tohoto živého případu.

Blažkovy online útoky směřující na novináře jsou také v přímém kontrastu se zprávou Evropské komise, která před touto praktikou v Česku varuje. Jeho vyjádřeními se již zabývá Česká advokátní komora (ČAK).

TI již v únoru 2023 také vyzvala premiéra Fialu, aby Blažka z funkce šéfa rezortu spravedlnosti odvolal, za touto výzvou si nadále stojíme.

„Ministr spravedlnosti, který dlouhodobě pracuje na podryvání demokratických institucí a právního státu, je výsměch všem občanům České republiky. Jeho veřejné vystupování ve prospěch svůj i jeho blízkých spolupracovníků je zářným příkladem toho, jak současná vláda přistupuje ke korupci a co pro ni znamená termín politická kultura. Pokud by totiž členové vládních stran měli alespoň elementární pochopení tohoto termínu, pak by se Pavel Blažek nikdy nemohl stát ministrem,“ připomíná vedoucí analytik TI Marek Chromý.

Česko může přijít o desítky miliard z Národního plánu obnovy

Termín pro splnění 346 milníků a cílů v Národním plánu obnovy (NPO) vyprší v roce 2026. Česko může z NPO čerpat až 209 miliard ve formě dotací a 19 miliard v půjčkách na klíčové reformy a projekty v oblasti klimatických opatření, digitalizace, vzdělávání či sociální péče.

Nesplnění milníků včas nebo v neúplné podobě může Česko připravit až o desítky miliard První problémy se již objevily. Z poslední výplaty, o kterou česká vláda požádala letos na podzim, Evropská komise zadržela 6,5 miliardy korun právě kvůli dvěma nesplněným reformám. Důvodem komplikací přitom byla v obou případech neschopnost vládní koalice včas schválit zákony v Parlamentu, ve kterém má většinu.

□ Česku hrozí, že přijde o desítky miliard korun z Národního plánu obnovy. Politici situaci podceňují

Více se dočtete v komentáři @OndrejKopecky□

□ <https://t.co/ehdOZ82LUj> [pic.twitter.com/VCwBjPtmKp](https://t.co/ehdOZ82LUj)

— Transparency International □□ (@Transparency_CZ) December 12, 2024

Nejde přitom o ojedinělé projekty či reformy, které nejdou podle plánu. Obavy z nesplnění závazků panují zejména v souvislosti s některými infrastrukturními projekty. Velmi draho může Česko vyjít i úprava stavebního zákona a odložení plně funkční digitalizace stavebního řízení na rok 2028, o kterém vládní kabinet Petra Fialy rozhodl po odvolání Ivana Bartoše z postu ministra pro místní rozvoj a následném odchodu Pirátské strany z vlády.

Riziko, že Česko přijde o prostředky z NPO, by bylo možné snížit výměnou zpožděných projektů za jiné, které se daří plnit lépe a rovněž by přispěly k naplnění naplánovaných cílů a milníků.

„Nutnou podmínkou pro tento postup by nicméně bylo, aby se ministři současné vlády začali aktivně zajímat o reálný stav reforem a projektů zahrnutých v NPO a nepodléhali iluzi, že se vše plní, když ne na sto, tak alespoň na 93 %. Petr Fiala rád mluví o vizi vyspělého, moderního Česka, přitom mu miliardy na jejich realizaci pomalu protékají mezi prsty,“ podotýká programový ředitel TI Ondřej Kopečný.

Pozitivní postup vůči korupci u STK a SME

V druhé polovině roku 2024 přistoupil ministr dopravy Martin Kupka (ODS) k zásadním krokům v oblasti měření emisí (SME) a kontroly technického stavu vozidel (STK). Jedná se o téma, kterému se TI kvůli výskytu korupčních praktik a ovládnutí systému zájmovými skupinami věnuje dlouhodobě.

Po našem letitém upozorňování na problém ve spolupráci s Asociací emisních techniků a opravářů (ASEM) se podařilo dosáhnout zvýšeného zájmu o tuto oblast především tím, že v létě 2024 provedla Policie ČR celou řadu kontrol přímo na silnicích, přičemž objevila zásadní pochybení, a to i přímo u vozidel vyjíždějících z linek STK.

Ministr dopravy zareagoval představením celé řady konkrétních kroků, kterými lze při důsledné implementaci dosáhnout zlepšení.

Zároveň ministerstvo nechalo zpracovat analýzu současného právního rámce, která by popsala možné změny nastavení tak, aby byly kontroly vozidel na stanicích prováděny se záměrem vůz skutečně zkontrolovat, nejen si nechat od zákazníka zaplatit za kladný protokol.

Jak se daří TI komunikovat s politickou reprezentací?

Zástupci naší nevládní protikorupční organizace absolvovali za uplynulých 12 měsíců 23

lobbistických setkání s politickými představiteli napříč spektrem a se zástupci státní správy.

Jednalo se mimo jiné o pracovní setkání v rámci Rady vlády pro koordinaci boje s korupcí (RVKKBK). TI je jejím dlouhodobým členem. V roce 2024 se konalo pouze jedno jediné setkání, a to v červnu.

Radu vlády pro koordinaci boje s korupcí nově povede ministr spravedlnosti Pavel Blažek (ODS). Hned jeho první krok ale kritizují odborníci z protikorupčních organizací. Ministr totiž zrušil povinnost svolat jednání aspoň dvakrát za rok. <https://t.co/JIWVmPgbkr>

— iROZHLAS.cz (@iROZHLAScz) December 7, 2024

Po odchodu Pirátů z vládní pětikoalice, za které Radě předsedal tehdejší ministr pro legislativu Michal Šalomoun, vedení tohoto poradního orgánu vlády přešlo letos na podzim na ministra Pavla Blažka. Vláda zároveň změnou statutu Rady zrušila povinné konání alespoň dvou jednání RVKKBK v kalendářním roce.

„Tato změna je ukázka toho, že vláda nepřikládá Radě velký význam. Což v kontextu míry korupce v ČR a například umístění v Indexu vnímání korupce (Corruption Perceptions Index - CPI) je prostě chyba,” komentuje dění pro iRozhlas.cz právník a za TI jmenovaný člen Rady vlády pro koordinaci boje s korupcí Petr Leyer.

„U bezproblémových otázek samozřejmě stačí jednání komise nebo on-line hlasování. Ale pro nějakou koncepční debatu to nestačí. Rada přeci jen není automat na razítka, ale má řešit zásadní věci mimo jiné i diskuzí na místě,” dodává.

TI se mimo jiné také setkávala s politiky a úředníky ohledně témat spojených s dohledem nad veřejnými zakázkami, Národním plánem obnovy, korupční problematikou u STK a SME, zahraničními projekty naší nevládní protikorupční organizace, či nad legislativou týkající se omezování korupce v Česku.

Detailní popis jednotlivých schůzek najdete online v našem Otevřeném lobbistickém diáři.

Index vnímání korupce za rok 2024 se blíží

Mezinárodní sekretariát Transparency International v Berlíně zveřejní v úterý 11. února 2025 výsledky Indexu vnímání korupce (Corruption Perceptions Index - CPI) za rok 2024. Jedná se o nejcitovanější globální žebříček o korupci, kde Česko nebude chybět.

Připomeňme si, že ČR v posledním CPI za rok 2023 získala 57 bodů ze 100 možných a umístila se na 41. příčce ze 180 hodnocených zemí. Nadále zaostáváme o 7 bodů za průměrem Evropské unie (64 bodů).

Mezinárodní sekretariát @anticorruption v Berlíně zveřejnil výsledky nového Indexu vnímání korupce (Corruption Perceptions Index - CPI) za rok 2023. Česko v něm získalo 57 bodů ze 100 možných a obsadilo 41. příčku ze 180 hodnocených zemí světa.

📷 <https://t.co/kkSdC1Tk1J> [pic.twitter.com/GHKwdc2wn2](https://t.co/GHKwdc2wn2)

— Transparency International 🇨🇪 (@Transparency_CZ) January 30, 2024

Zda si naše země v rámci žebříčku polepší, pohorší, nebo bude stagnovat se dozvíte již brzy. Česká kancelář TI bude o tomto hodnocení informovat jak zástupce médií a politickou reprezentaci, tak zejména širokou veřejnost.

Financování a zdroje TI

Veškeré zdroje pro financování aktivit české kanceláře Transparency International pocházejí výhradně z námi získaných zdrojů. Jejich přehled najdete ve výročních zprávách za jednotlivé roky. Podpořte naše aktivity, protože my pracujeme padni, komu padni. Děkujeme!

Předchozí hodnocení vlády Petra Fialy za roky 2022 a 2023 si můžete přečíst na našem webu.

<https://www.transparency.cz/vlada-petra-fialy-selhava-v-implementaci-protikorupcnich-opatreni-vinu-nese-hlavne-ods>